

Халимон Сергій Іванович,
заступник начальника кафедри теорії
права та кримінально-процесуальної
діяльності факультету правоохоронної
діяльності Національної академії
Державної прикордонної
служби України імені Богдана
Хмельницького

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ЩОДО ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Історія розвитку захисту прав військовополонених (комбатантів) починається з положень Гаазьких конвенцій 1899 і 1907 років. Прийняті тоді конвенції мали велике значення у майбутньому для забезпечення прав військовополонених. Проте, Перша світова війна виявила недоліки в цих правилах, які оперативно були виправлені за допомогою додаткових Угод, що приймалися у Берні в 1917 і 1918 роках. Основоположником цілісної конвенції про поводження з військовополоненими був Міжнародний комітет Червоного Хреста, який і підготував проєкт конвенції, що у подальшому був представлений на конференції у Женеві в 1929 році. Так звана третя Женевська конвенція 1949 року передбачила широкий спектр захисту військовополонених з урахуванням уроків Другої світової війни.

Необхідно відзначити, що статус військовополоненого надається лише під час міжнародного збройного конфлікту. Це правило чітко закріплене у ст. 2 Конвенції, де зазначено, що вона застосовується в усіх випадках оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо стан війни не визнаний однією з них. Враховуючи сьогоденні реалії, незважаючи на не оголошення війни, Україна та росія перебувають у статусі збройного конфлікту де-факто війни.

Військовополоненими, як правило, є члени збройних сил однієї зі сторін конфлікту, які потрапляють до рук супротивної сторони. Женевська конвенція 1949 року дає широкий перелік осіб, яким може надаватися статус військовополоненого, а також визначає інші категорії осіб, які мають право на отримання такого статусу.

Важливим елементом міжнародного гуманітарного права є те, що військовополонені не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за безпосередню участь у бойових діях. Їхнє затримання не є формою покарання, а лише має на меті унеможливити подальшу участь у конфлікті. Вони повинні бути негайно звільнені та репатрійовані після закінчення бойових дій. Держава, яка тримає під вартою, може переслідувати їх за можливі військові кримінальні правопорушення, але не за виконання обов'язків військової служби, які є законними відповідно до міжнародного гуманітарного права.

Женевська конвенція дуже детально описує правила поведінки з військовополоненими. Вони захищені від будь-яких актів насильства, а також від залякувань, образ і публічної цікавості (ст. 13). Тобто за умови відсутності вільного бажання військовополонені мають право не виступати публічно через засоби масової інформації. Міжнародне гуманітарне право також визначає мінімальні умови тримання під вартою, що стосуються таких питань, як проживання, харчування, одяг, гігієна та медичне обслуговування.

Окрім цього Женевська конвенція урегульовує поведінку з інтернованими цивільними особами відповідно до вимог міжнародного гуманітарного права і вони майже аналогічні, до тих, що застосовуються до військовополонених. Цивільні особи захищені від вбивств, катувань, а також від жорстокого або такого, що принижує гідність, поведінки. Цивільні особи не комбатанти, затримані за участь у збройному конфлікті, не мають імунітету від кримінального переслідування.

Очевидно зараз існує проблема визначення правового статусу громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях і добровільно/примусово мобілізовані у так звані армійські корпуси «ЛДНР»? Чи користуються вони повноправним статусом військовополоненого у розумінні положень Женевської конвенції?

Наприклад вчений-міжнародник В. Репецький зазначив, що теорія і практика міжнародного права вказують на те, що особи, які є громадянами України й добровільно воюють на стороні ворога, є колаборантами, не мають права на військовий полон та не користуються правами військовополоненого (Репецький, 2022). Враховуючи це у діях таких осіб вбачаються ознаки кримінальних правопорушень. Їх притягати до кримінальної відповідальності, за зраду та пособництво (сприяння, допомогу) іноземній державі. Проте із засобів

масової інформації ми дізнаємося про обмін жителів Донецької і Луганської областей, які брали участь у бойових діях на стороні росії на військовослужбовців Збройних Сил України чи інших військових формувань. Напевно це не відповідає національному законодавству, а отже і Женевській конвенції в частині поширення статусу військовополоненого на таких осіб. Проте, умови в яких перебуває зараз Україна вказують на соціальну виправданість таких політико-правових рішень, адже це дозволяє звільняти з полону військовослужбовців, які з честю виконували свій обов'язок по захисту суверенітету та територіальної цілісності України.

Невирішеним залишається статус таборів для військовополонених. Відповідно до статті 39 Женевської конвенції начальниками таких таборів мають бути офіцери Збройних Сил України. Проте на сьогоднішній день такі табори функціонують у структурі Міністерства юстиції України і керівництво такими таборами здійснюють особи начальницького складу кримінально-виконавчої служби.

Худенко Дмитро Миколайович,
начальник Департаменту кримінального
аналізу Національної поліції України

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБЛИЧЧЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (НА ПРИКЛАДІ СЛУЖБИ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ)

За останні три роки в Україні збільшилася кількість місць, де встановлено системи відеоспостереження з функцією розпізнавання обличчя. До того ж у суспільстві зростає практичний та науковий інтерес до технології порівняння біометричної інформації про особу як з конкретним біометричним шаблоном, так і з багатьма іншими шаблонами. На ринку присутній попит на сегмент продуктів та послуг, пов'язаних з порівнянням біометричної інформації про особу, а відомі браузерери пропонують безкоштовний пошук зображень. Періодично оновлюється законодавство ЄС та відповідні рекомендації щодо штучного інтелекту та захисту персональних даних, що також потребує теоретичного опрацювання.

Особливої актуальності використання згаданої технології набуло в умовах правового режиму воєнного стану через активізацію застосування відповідного програмного